

Biblioterápia

Hátrányos helyzetű gyermekekről már sokszor olvashatunk. De vannak hátrányos helyzetű olvasók is? Egyáltalán mi a hátrányos helyzet? *Ferge Zsuzsa* szociológus szerint a hátrányos helyzet vagy biológiai eredetű (valamilyen testi vagy értelmi fogyatékos), vagy a személyiség pszichés zavarai okozzák, vagy szociális, illetve társadalmi gyökerei vannak. Nyilvánvaló, hogy a nem látók, a vakok számára olyan könyveket, könyvtárakat kell biztosítani, amelyek őket is be tudják kapcsolni az olvasás áramkörébe. De ez csak a legkirívóbb példa. A lényeg: *hatékonyabban szükséges foglalkozni a speciális figyelmet igénylő rétegek, csoportok könyvtári ellátásával.* Nemcsak általában a lakosság kezébe kell könyvet adni, hanem külön-külön, a lakosság minden egyes, sajátos helyzetben lévő tagjának is. Az 1976-os könyvtári törvény már egy sor olyan szociális csoportot (öregket, betegeket, kórházi, szanatóriumi ápolottakat, büntetésüket töltőket) is megemlíti, amelyeknek a számára valóban különleges könyvtári ellátást szükséges nyújtani. A különlegesen van a hangsúly, hiszen e csoportok merőben eltérnek egymástól.

A törvény tehát megvan, ám a gyakorlat egyelőre még más-más képet mutat. Létrehozták a kórházi könyvtárakat amelyek nemcsak az egészségügyi szakembereké, hanem a betegeké is: személyes tapasztalataim szerint azonban sokkal könnyebb könyvet vásárolni a kórházakban, mint kölcsönözni. Ma még egyáltalán nem természetes, hogy a könyv is a terápia, a gyógyítás része. Még az sem általános, amit például a kaposvári, a szombathelyi megyei és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tesz: idős, beteg, mozgásképtelen olvasóinak házhoz viszi a könyveket. A könyvtárakban nincs Braille-írástól kezdve a vakoknak, nagybetűs könyv a csökkentlátóknak. Sőt ott kezdődik, hogy még egyetlen könyvtár sem épült küszöb nélkül a tolokocsival járóknak.

Eddig a kórházakban fekvők ellátásával foglalkozott legtöbbit a sajtó, sőt nemcsak a legtöbbet, hanem a legrégebben is. Néhány megszállott könyvtáros szívügye volt. Ma már egészen másképpen vetődik fel a kérdés: valamennyi ilyen vagy olyan módon hátrányos helyzetben lévő olvasó gondjait meg kell ol-

danunk. Csökken a könyvtári tagok száma, minden eszközt meg kell ragadni, hogy a lemorzsolódókat visszaszerezzék a könyvtárak, a bekapcsolódni nem tudókat pedig beszervezzék. A második csoport a pszichés hátrányban lévőké: deviáns, a normálistól eltérő lelkületű, magatartású személyek tartoznak ide. A könyvtárak feladata a megelőzés, a rehabilitáció volna.

A harmadik csoport a társadalmi hátrányban lévőké: a kis nyugdíjasoké, a nagycsaládosoké, a szakképzetleneké, a cigányság egyes rétegeié, az alacsony iskolázottságúaké stb. — tehát azoké, akik szociálisan egyenlőtlen helyzetben vannak.

A könyvtárak irányítói már felismerték a tennivalókat. Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja figyelemfelhívó cikkgyűjteményt tett közzé erről a kérdéstről. A gyűjtemény elméleti része pontos, megalapozott, a második rész azonban, amely a könyvtárak ebbéli munkáját ismerteti, igen szegényes. Kiváltképp, ha néhány külföldi országgal hasonlítjuk össze a miénket. Például az Amerikai Egyesült Államok, Svédország, Dánia és Finnország gyakorlatával. Önkéntesek vagy erre a munkára alkalmazott könyvtárosok viszik az olvasnivalót az otthonukhoz kötötteknek, postai úton kölcsönöznek nekik, a rendelést előzőleg telefonon veszik fel. Svédországban „beszélő könyveket”, magnószalagokat küldenek a vakoknak — korlátlan időre, díjtalanul. Finnországban többnyire úgy építik eleve a könyvtárakat, hogy a tolokocsisok is közlekedhessenek bennük. A hazai gyakorlat — mint már említettük — egyelőre szegényes, bőven van még tennivaló. Bár épp szegedi példa erősítheti hitünket.

Az Olvasó népért mozgalom III. kongresszusa ismét a közvélemény előterébe állította az olvasást. Minden vonatkozására figyeelnünk kell, arra is, ami eddig eléggé árnyékban maradt, mert a teljes emberi élethez nem elég a munka- és a megélhetési lehetőségek megteremtése, a kulturális javakból is mindenkinek részesülnie kell.

Igazából az a leghátrányosabb helyzetű olvasó, aki még olvasni sem tud. Ezen a ponton válik világossá: a társadalom egészének kell megtalálnia a hátrányos helyzet feloldásának módjait. A biblioterápia, a könyvterápia közös gondunk, a recept elkészítését nem hagyhatjuk egyedül a könyvtárakra. GY. L.

Olvasónapló

Ellopott és visszaszerzett lándzsák

Soha annyit nem beszélünk műemlékvédelemről, környezet-észtétikáról, a társadalom vizuális kultúrájáról, mint napjainkban. Újságcikkek, rádió- és televíziós műsorok, könyvek sora jelzi az e témakörben fölforrósodó véleményeket, egymásnak feszülő ellentmondások szituációkat. Nemrégiben éppen a Szegedi Városszépítő Egyesület alakuló közgyűlésén szikráztak föl az indulatok a meglévő értékek védelmében, illetve a város fejlődése érdekében. Az egymással felelős vélemények között úgy gondolom kissé elsiklott két nagyon határozott, de csöndes mondat. Az egyik, hogy az egyesület peccsétjén az a *Dömötör-torony grafikai képe* látható, amelyet a korabeli városvédők mentettek meg a pusztulástól, a másikat pedig a városi főépítész mondotta hazafelé menet, hogy tudniillik a *Dóm tér*, mely Rerrich Béla tervezésén született meg, s melyre ma minden városlakó oly büszke, s Közép-Európa egyik legszebb zárt tereként emlegetik, a *lakosság szándéka ellenére épült meg*. Csak a tervezők és építésszek hittek benne, a közönség legzisebbben leszavazta volna.

Az hiszem, e két példában benne sűrűsödik nemcsak a városzépítő egyesület megannyi feladata, a városstervezők és építésszek felelőssége, de az egész műemlékvédelem és településfejlesztés ellentmondásokkal terhes együttélése. S ezeket a gondolatokat egymásra rimelve véltam felfedezni három, közel-múltban megjelent könyvben. Kettő népszerű televíziós sorozathoz kapcsolódik, s az RTV Minerva kiadványaként jelent meg. Az egyik a *Pusztuló emlékeink nyomában* és a *Történeti kertek* című adássorozat alapján készült, a másik pedig *Ráday Mihály népszerű Unokáink sem fogják látni*, avagy *Városvédők Pallas Athéné kezéből időnként ellopják a lándzsát* címmel jegyzett, immár országos mozgalommá vált sorozat budapesti adásainak jellemzőit gyűjtötte egybe. A harmadik történeti és szintetizáló jellegű munka, a Képzőművészeti Kiadó gondozásában jelent meg, s egy alkotóközösség kiadványa, címe *A műemlékvédelem Magyarországon*.

Őseink környezetformáló munkája, a mi mindennapi tevékeny-

ségünk és unokáink majdani világa kapcsolódik egybe ezekben a kötetekben. Legfontosabb és közös ismérvünk a *szemléletformáló szándék*, az a bevallott cél, hogy mind szélesebb körben ismertessék meg az emberi környezet — természeti és épített világ — fontosságát, figyelmeztessenek az értékek védelmére, a kontinuitás fontosságára, az egymásra épülő kultúrák történelmi tudatformáló hatására. Konkrét példák mutatják be mindhárom könyv a *műemlékvédelem történeti helyzetét, a pusztulásra ítélt épületek hanyatott sorsát, megmentésük lehetőségét és a még műemléknek nem nevezhető, de mindenképpen megőrzésre érdemes, a város karakterét meghatározó, az elmúlt évtizedek mestereinek kezemunkáját őrző értékek védelmének fontosságát*.

Köztudott, hogy hazánk nem bővelkedik történelmi műemlékekben. Népünk történelme úgy alakult, hogy az előző századok fölkészültségéről, mesterségbeli tudásáról, életmódjáról és művészetéről tanúskodó emlékeit jórészt elsöpörték a háborúk, a világháborúk.

A 18. század végén egy új, korszakalkotó történelmi fordulat a francia forradalom sajátos ellentmondásaként első ízben rombolja szét elvi megfontolásokból a múlt monumentális alkotásait, ám egyszersmind elsőként hoz átfogó intézkedéseket a műemlékvédelem szervezett megvalósítása érdekében. Ez a tény nemcsak fordulópont, de kiinduló állomása is az Európa-szerinte elterjedő műemlékvédelem szervezeti, elvi és módszertani megvalósulásának. A 19. század megdöbbentő élménye a még rohamosabb technikai fejlődés és ennek hatása az emberi környezetre. Különös jelentőséget ad a magyarországi műemlékvédelem jelenének, hogy legfőbb értékeink, ma védetté nyilvánított emlékeink döntő többsége ebben az időszakban született. Ha ma műemlékvédelemről beszélünk, igencsak széles körű társadalmi feladatról szólnunk. Mert elkerülhetetlen e témakörben az *interdiszciplináris együttműködés*, azaz a tudomány, a művészet, a technika, a közigazgatás közfoglása, kapcsolata, összefogása. Minden társadalmi érték történetiségéből következik megőrzésének fontossága. Első rangú feladatunk tehát csekély számú mű-

emlékeinket mai történetünkbe, a mindennapi életbe illeszteni. A megmentett, a felújított, a restaurált építészeti, néprajzi és mezőgazdasági, régészeti és történeti emlékeinknek *új szerepet kell keresni*, amely szervesen beépül emberi környezetünkbe, értékeinké és adottságainak megfelelő funkciót tölt be. Ez lehet a műemlék korábbi rendeltetésével azonos (sok felújított templom erre a példa), de kaphat attól eltérő gyakorlati funkciót, új szerepet is (mind több hirdetés számol be arról, hogy régi zsinagógákból hangversenytermeket, művelődési intézményeket teremtettek, egykori kastélyokban múzeumokat rendeztek be, felújított népi műemlékek a helytörténet otthonai lettek).

A cél tehát az *értékek védelme, az eszköz a változtatás*. A látványos ellentmondás feloldására egyetlen lehetőségünk a *körültekinthető értékelés*, a mérlegelés, a történeti értékek és a mai lehetőségek egybevetése. Elek azok az alapok, amelyek elsődlegesen meghatározzák műemlékeinkhez való viszonyainkat, a védelmi és felújítási munkákat, melyeket mind nagyobb társadalmi érdeklődés közepette végeznek hazánkban. S az emberek jó része szeretne minél többet tudni arról a tevékenységről, amely e téren hazánkban folyik. Ez tette indokolttá a műemlékvédelem Magyarországon című szakkönyv kiadását. Ennek segítségével nemcsak történelmi múltunk épületeiben megjelenő tanuit idézhetjük meg, de bepillantva a műemlékvédelem történetébe, elveinek és módszereinek műhelytitkaiba, külön megismerkedhetünk a rommaradványok, a lakóházak és középületek, az egyházi épületek helyreállításának problémáival, a népi építészeti emlékek védelmével, a történeti együttesek rekonstrukciójával és a legújabbkori építészeti emlékek megőrzésének kérdéskörével. Ehhez részletes adalékokat szolgáltat a másik két kiadvány, a gazdag képanyaggal illusztrált Pusztuló emlékeink nyomában és az Unokáink sem fogják látni című kötet.

Szeged még az országhoz viszonyítva is szűkölködik műemlékekben. Ezért itt fokozottan kell védenünk, óvunk és ápolunk minden, múltból ránkmaradt építészeti értéket. Ez azonban nem szabhatja gátját a város fejlődésének. A szép harmonia e téren is megtalálható — különösen ha egyre többen igyekszünk összefogni a föltárásban, a védelemben, a megújításban és a fejlesztésben egyaránt. Bizonvítván, hogy az olkor ellopott lándzsák visszaszereshetők.

TANDI LAJOS

Tóth Endre

Robog a vonat

Robog a vonat, ablakából
hófordta táj filmje pereg.
Görbe ösvényen alig lából
egy nagykucsmás parasztygere.

Csak annyit látni: nehéz táska
húzza félre bal oldalát;
térdig süpped a hófúvásba,
míg eléri az iskolát.

Robog a vonat, ablakából
kibámul az utas tunyán.
Megáll a gyerek, hosszan ámul
a vágató gőzös után.

Szikszai Károly

Napijegy

Versíró nemzet vagyunk
hát váltottam én is egy napijegyét
a költészethez
aztán a dátumot mindig kijavítottam
egy nappal ahogy a többiek
és írtam a sorokat reggeltől estig
amikor jött az ihlet csak fölmutattam
érvényes jegyemet és ő pirulva
lehúzta karjáról a szalagot
költő vagy hát — sügta és homlokon
csókolt
én pedig arra gondoltam
vajon hányan bliccelhetünk
a líra oltára körül (hála a rotációnak)
hamis napijegyünkkel
az adminisztráció szerint: halhatatlanul.

Pátkai Tivadar

Lassan Délre

alvó vérrög bennem a rózsá
s ikrásodik körülöttem a levegő
— tél van már
kezed és szájad nélkül
múlt el megint a nyár

ágyunkba hó zúdul egyre:
csak te van és én van
csak önmagára csikorgó tél —

hogy szét ne rohadjon
az ember maroknyi reménye
költözöknek belőlem
a madarak lassan
Délre ...

Cs. Nagy István

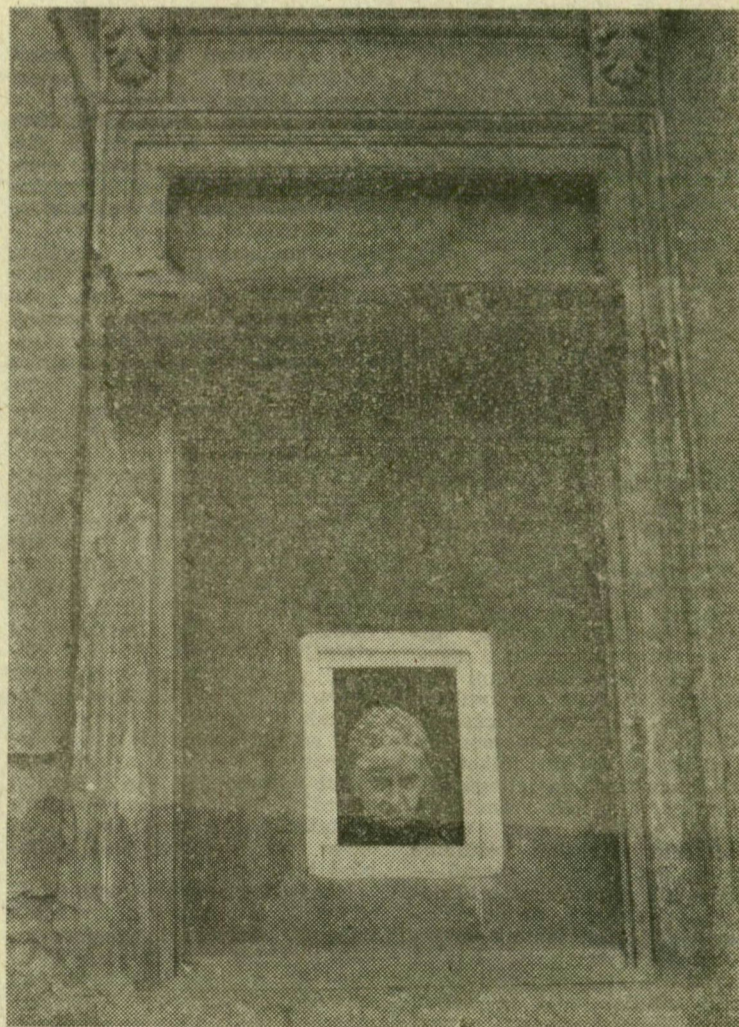
Mondjuk, Tömördre

Mondjuk, Tömördre futnál mély esőben
s csak az erdő lenne a partnéd,
nem értenéd a küldetésedet,
nem találkoznál vadással, se csósszal.

Csak annyit tudnál, itt kertel az éjtel,
s ki tudja, hol lesz a szálláshelyed,
mosdatnának szívacsos levelek,
benőtt szekerúton, lágv süppedékben.

Lueskos rektívék mint medúzacsápok
csalán-aknamezők, dögsgazú árok,
buffanó villám-torkolattűzek.

Apád várna egy magtár emeletjén,
katonaként szalmazsákon hevervén,
és szólna: hát te honnan jössz, gyerek?

LÁZAR MIHÁLY: KERETBEN